

تبیین تأثیر تهدیدات تروریستی بر احساس امنیت عمومی

بهرام بیات^۱

محمد قنبری^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۳/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۶/۲۰

چکیده:

احساس امنیت عمومی موضوعی روان‌شناختی و جامعه‌شناختی است که در مباحثات امنیتی در نیم‌قرن اخیر مورد توجه جدی قرار گرفته است. احساس امنیت تحت تأثیر متغیرها و موضوعات متعددی قرار دارد که پدیده تروریسم یکی از مهم‌ترین این موضوعات تلقی می‌شود. هدف از انجام این تحقیق بررسی تأثیر تهدیدات تروریستی بر احساس امنیت عمومی با رویکردی بر فضای مجازی است.

سؤال تحقیق این است که تهدیدات تروریستی چه تأثیری بر احساس امنیت عمومی دارد. روش این پژوهش از نوع تحقیقات همبستگی است که با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی انجام شده است. بر اساس نتایج رگرسیون چند متغیره، مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها $۰/۷۱۳$ است که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد؛ اما مقدار ضریب تعدیل شده (R^2) که برابر با $۰/۶۱۲$ است که نشان می‌دهد $۶۱/۲$ درصد از کل تغییرات احساس امنیت عمومی وابسته به متغیر مستقل تحقیق تهدیدات تروریستی در فضای مجازی در قالب ۳ متغیر شبکه‌های اجتماعی، تهدیدات سایبری و رسانه‌های جمعی می‌باشد. همچنین شبکه‌های اجتماعی (تحت موبایل و تحت وب) با بتای $۰/۷۹۰$ بیشترین میزان تأثیر را بر متغیر احساس امنیت عمومی دارد.

کلیدواژه‌ها: احساس امنیت عمومی، تهدیدات تروریستی، شبکه‌های اجتماعی، تهدیدات سایبر، رسانه‌های

جمعی

۱- دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) - Bahram.bayat2017@gmail.com

۲- مربی و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین و دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل

دانشگاه عالی دفاع ملی - Ali110.reza@gmail.com

مقدمه:

یکی از عوامل اصلی و همیشه اثرگذار در تهدید امنیت عمومی کشورها در ابعاد مختلف داخلی، پدیده پیچیده تروریسم است که همواره و از گذشته‌های دور به‌عنوان یک عامل تهدیدکننده برای امنیت کشورها مطرح بوده است. «امروزه این پدیده به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های امنیتی ملت‌ها و دولت‌ها در سراسر جهان تبدیل شده است» (افتخاری، ۱۳۹۰: ۱). جمهوری اسلامی ایران نیز در طول تاریخ خواسته و یا ناخواسته تحت تأثیر پدیده تروریسم قرار داشته، از یک‌سو تحولات و تغییرات صورت گرفته در این زمینه‌ها بر امنیت عمومی این کشور و مؤلفه‌های وابسته به آن اثرگذاری متقابل داشته و دارند و از سوی دیگر وجود دغدغه و نگرانی نسبت به این تهدیدات فضای ذهنی جامعه را به خود معطوف داشته و این تصور را تقویت می‌نماید که تا زمانی تهدیدات گروه‌های تروریستی علیه کشور خودنمایی کند، احساس امنیت عمومی کشور می‌تواند از آن تأثیرپذیر باشد و افزایش این تهدیدات بر میزان احساس ناامنی عمومی افزوده و نظام حاکم در اذهان آن‌ها در برقراری امنیت ناتوان جلوه می‌کند.

از آنجایی که از یک‌سو، عملیات‌های تروریستی منجر به از بین رفتن امنیت عمومی به‌عنوان یکی از سطوح مهم امنیت کشور و به‌تبع آن تهدیدات تروریستی نیز منجر به مخدوش شدن احساس امنیت عمومی می‌گردد و از سوی دیگر، متولیان امر نظم و امنیت کشور در پی دستیابی به سازوکارهایی جهت ارتقاء احساس امنیت عمومی در سطح ملی در برابر تهدیدات مزبور بوده‌اند؛ لیکن علی‌رغم تلاش‌های مستمر آن‌ها، همچنان این موضوع با چالش‌های جدی مواجه است. لذا انجام این پژوهش ضروری و حائز اهمیت می‌باشد. هدف اصلی از انجام این تحقیق، تبیین تأثیر تهدیدات تروریستی در فضای مجازی بر احساس امنیت عمومی می‌باشد و همچنین سؤال اصلی تحقیق، عبارت است از: تهدیدات تروریستی در فضای مجازی چه تأثیری بر احساس امنیت عمومی دارد؟

مبانی نظری

پیشینه تحقیق: لایندستروم و همکاران (2003) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس ناامنی در محله اقدام نمودند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که عوامل محله‌ای ۷/۲ درصد از کل واریانس احساس ناامنی افراد را تبیین می‌کند. این تأثیر با واردکردن عوامل فردی در مدل

کاهش یافته و به ۰/۷ درصد می‌رسد.

سارگین و تمروسین^۱ با استفاده از داده‌های مراکز پلیسی به بررسی میزان امنیت در نواحی شهری ترکیه پرداخته‌اند. نتایج تحقیقات آن‌ها نشان داد که تعداد جرائم در نقاط شهری صنعتی بیشتر از سایر نقاط است و در سواحل مدیترانه و در نقاط گردشگری میزان امنیت کمتر است. (Weisburd, Bruinsma, Bernasco, 2009:1).

پژوهش دایجک و تورنولایت^۲ (۱۹۹۶) نشان داد که ترس از ناامنی بیشتر در میان ساکنان طبقات پایین جامعه و گروه‌های کم‌درآمدی است که تحصیلات کمتری نیز دارند. همچنین ترس از ناامنی در میان زنان و مردان با گروه‌های سنی مختلف متفاوت است و کهن‌سالان و زنان ناامنی بیشتری در مکان‌های عمومی گزارش کرده‌اند (حاجی‌لو و عباسی، ۱۳۹۰: ۶۱).

نوروزی و سپهر (۱۳۸۸) در مقاله «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹-۱۵ شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» به این نتیجه دست‌یافته‌اند که متغیرهای احساس امنیت محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و احساس نظم اجتماعی، تأثیر مستقیم و متغیر پایبندی مذهبی، تأثیر معکوسی بر احساس امنیت اجتماعی زنان دارد.

بیات و همکاران (۱۳۸۹) نیز در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل مطالعات مربوط به احساس امنیت اجتماعی» به این نکته پرداختند که از بین متغیرهای مؤثر بر احساس امنیت، متغیرهایی هم چون طراحی محیطی، تجربه غیرمستقیم از جرم، عملکرد رسانه و احساس محرومیت نسبی در تمام تحقیقات به‌کاررفته دارای رابطه معنی‌داری با احساس امنیت اجتماعی بوده است.

مفهوم شناسی

احساس امنیت عمومی: احساس امنیت عمومی همان‌گونه که برخی گفته‌اند؛ وضعیتی است که ضمن حفظ و حراست از ارزش‌های اساسی و هنجارهای جامعه، عموم مردم از هرگونه تعرض و تهدیدی نسبت به جان، مال، ناموس و عرض خود در امان بوده و در خصوص رعایت و حمایت از حقوق مشروع خود از طرف سایر بازیگران (افراد، گروه‌ها، نهادها و دولت) اطمینان خاطر داشته و احساس آرامش نمایند (مؤمنی، ۱۳۹۳: ۱۶). مفهوم احساس امنیت عمومی اشاره به پدیده‌ای ذهنی دارد و نه واقعیت عینی، این پدیده حاصل استنباطی ذهنی از تهدیدات بالقوه موجد وحشت

عمومی است که بعضاً برخی از آن‌ها در سطح فردی و یا عمومی به فعل درمی‌آیند و می‌توانند برای عموم مردم ایجاد مخاطره کنند؛ بنابراین می‌توان گفت که احساس ناامنی عمومی حاصل درک تهدید از سوی جامعه مخاطب است به نحوی که آن‌ها تبدیل تهدید به عمل را قریب‌الوقوع تلقی نمایند یا این ذهنیت به نحوی به آن‌ها القاء شود. از سوی دیگر آن‌ها تأمین‌کنندگان امنیت را در برابر این تهدیدات ناتوان فرض نمایند.

این احساس از تجربه‌های عینی و اکتسابی افراد از شرایط و اوضاع پیرامونی ناشی می‌شود، بنابراین افراد به صورت‌های گوناگون آن را تجربه می‌کنند. باید توجه داشت آنچه مدنظر است احساس امنیت در معنای واقعی آن است و لازم است بین این مسئله و مسئله ناامنی مرضی که جنبه کاملاً شخصی دارد تفکیک قائل شویم (بیات، ۱۳۹۶: ۳۳۰).

تروریسم: از سوی اندیشمندان و صاحب‌نظران، تعاریف متعددی از تروریسم ارائه شده است که بیشتر آن‌ها دارای شباهت‌های زیادی باهم می‌باشند. ادوارد میکولوس^۱ تروریسم را استفاده از خشونت برای مقاصد سیاسی فرد یا گروه، خواه به طرفداری یا مخالفت با مقامات دولت موجود، هنگامی که این‌گونه اقدام‌ها به منظور اعمال نفوذ بر دیدگاه‌های گروه بزرگ‌تری که وسیع‌تر از قربانیان مستقیم بوده و فراتر از مرزهای ملی رود می‌داند (Mickolus, 1978: 81).

ژیلبر گیوم^۲ تروریسم را به این صورت تعریف می‌کند: «ارتکاب برخی افعال خشونت‌آمیز به نحوی که قتل یا صدمات جسمانی مهم به وجود آورد، همراه با قصد معین یا طرح هماهنگ فردی یا جمعی برای ارتکاب افعال مذکور بوده و قصد غایی آن ایجاد رعب و وحشت نزد شخصیت‌های معین، گروه، اشخاص یا در بین عموم مردم باشند، تروریسم محسوب می‌گردد» (1989: 11, Gilbert Gullaum). در تعاریف ارائه‌شده از تروریسم، مفاهیمی مانند: خشونت، قربانی، هدف، انگیزه، قانونمندی و قبول مسئولیت مورد توجه قرار گرفته‌اند. آلکس اشمید^۳ عناصر مشترک اصلی در تعاریف ارائه‌شده از تروریسم را این‌گونه برشمرده است: «اعمال خشونت و زور، تعقیب اهداف سیاسی، ایجاد وحشت و ترس، تهدید و واکنش‌های پیش‌دستانه، آماج خشونت و سازمان‌یافتگی خشونت» (33, corlett, 2003).

---

1 Edward Mykvlvs
2 Gilbert Gullaum
3 Alwx schmid

تهدیدات فضای سایبر: در عصر حاضر، فضای سایبر به دلیل ویژگی‌های خاص آن نظیر پوشش فراگیر اینترنت و امکان ناشناس ماندن در آن، بدون مرز بودن، کاهش هزینه جرم، سهولت تدارک امکانات و عوامل موردنیاز برای اقدامات تروریستی و امکان هماهنگی لحظه‌ای عملیات (نورمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۹۳) فضای مناسبی جهت اقدامات تروریست‌ها قرار گرفته است. از جمله اقدامات تروریست‌ها در فضای سایبر شامل: «حمله‌های تروریستی، جمع‌آوری کمک‌های مالی، آموزش، جذب نیرو، ارتباطات مخفی، داده‌کاوی، تبلیغات و ترویج بنیادگرایی» (گرکه، ۱۳۹۴: ۶۰) می‌شود.

جاسوسی، سابوتاژ و جعل از جمله اقدامات سایبری تروریست‌ها در فضای مجازی عنوان شده است. تروریست‌ها از شبکه‌های اجتماعی تحت وب نظیر: فیسبوک، توییتر، لینک‌دین، گوگل پلاس و پینترست و همچنین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل نظیر: تلگرام، اینستاگرام، واتساپ و وایبر برای تبلیغات، توجیه فعالیت‌هایشان، جذب اعضای جدید، تماس با اعضاء و حامیان مالی موجود و آموزش نظیر آموزش دستورالعمل‌های ساخت بمب، کار با سلاح و انتخاب هدف استفاده می‌کنند (همان: ۶۶).

نابودی یا تضعیف زیرساخت‌های بنیادی یک دولت، کاهش اعتماد مردم به دولت به‌واسطه رعب و هراس ناشی از تروریسم سایبر، افزایش دامنه ترویجی ایدئولوژی، عضوگیری و تداوم آن، دستیابی به منابع مالی و اقتصادی و تضعیف وجهه و شأن دولت در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی توسط سازمان‌های تروریستی از جمله پیامدهای فضای سایبر است (ساعد، ۱۳۹۰: ۱۰۳). برخی از تهدیدات تروریستی در فضای مجازی علیه جمهوری اسلامی ایران شامل: بهره‌گیری منافقین از پیامک‌های تلفن همراه یا بلوتوث در جهت ناامن‌سازی فضای جامعه و یا شایعه‌پراکنی و ایجاد ناامنی روانی، ارتباط تلفنی و اینترنتی با برخی مسئولین رده میانی و تلاش برای تخلیه اطلاعاتی آنان در فضای مجازی، رخنه در وبلاگ شخصی خبرنگاران و اعلام تمایل برای جذب هدفمند خبرنگاران آزاد در محیط‌های مجازی، شنود مکالمات تلفن همراه و جاسوسی (نورمحمدی: ۱۳۹۲).

«اقدام گروهک ضدانقلاب تندر یا انجمن پادشاهی ایران در آموزش شیوه‌های استراق سمع و جاسوسی از ساختارهای راهبردی نظام با بهره‌گیری از شبکه‌های ماهواره‌ای و ارسال گسترده

۹۲ ♦ فصلنامه امنیت ملی، سال هشتم، شماره بیست و نهم، پاییز ۱۳۹۷

پست‌های الکترونیک به اعضای خود؛ که از مهم‌ترین اقدامات تروریستی منتسب به این گروه می‌توان به بمب‌گذاری در کانون رهپویان وصال شیراز در ۲۴ فروردین ۱۳۸۷ اشاره کرد» (همان).

رسانه‌ها: در عصر حاضر رسانه‌ها نقش بسزایی در پیشبرد اهداف سازمان‌های تروریستی دارند. توضیح اینکه، امروزه تروریست‌ها به جای ورود خسارت به دولت‌ها، به دنبال اجبار آن‌ها برای تن دادن به خواسته‌هایشان هستند که اصلی‌ترین ابزارشان به وحشت انداختن جمعیت هدف است، کاری که رسانه‌ها به‌طور ناخواسته به وحشت پراکنی تروریست‌ها کمک می‌کنند؛ زیرا انتشار اخبار مربوط به رویدادهای تروریستی یکی از مأموریت‌های رسانه‌ها است. توضیح اینکه، سازمان‌های تروریستی با اقدامات تروریستی خود به دنبال جلب حداکثری رسانه‌ها جهت ایجاد رعب و وحشت در بین مردم و در نتیجه کاهش اعتبار حکومت هستند که این امر از سوی رسانه‌ها به دلیل جذب مخاطبان بیشتر و در نتیجه کسب پول بیشتر برای آن‌ها صورت می‌گیرد (تکگزر، ۱۳۹۴: ۱۹۳).

سازمان‌های تروریستی به دلیل اشاعه عقاید، اهداف و مقاصد خود جهت تأثیرگذاری بر افکار عمومی و گمراه کردن دستگاه‌های امنیتی، ناگزیرند خود را مجهز به رسانه‌ها نمایند. آن‌گونه که محققان می‌نویسند: «آن‌ها از طریق پوشش خبری جنایاتشان می‌توانند به میزان تأثیرگذاری عملیات تروریستی خود پی ببرند تا این حد که برخی سازمان‌های تروریستی معتقدند که شکست پوشش خبری عملیات آن‌ها، از شکست آن عملیات نشان دارد. از همین رو تلاش سازمان‌های تروریستی، برای استفاده از رسانه‌ها و ابزارهای تبلیغاتی به‌منظور اشاعه ایده‌های تروریستی، بزرگ جلوه دادن نقش خود، تأثیرگذاری بیشتر بر صحنه و جلب حمایت از افکار خود، نمایان‌تر می‌شود. روان-پژوهان معتقدند که تروریست‌ها اگر دریابند که عملیات آنان تبلیغات رسانه‌ای نخواهد داشت، آن را متوقف خواهند کرد چون تنها رسانه‌ها هستند که می‌توانند از میزان خسارت وارده به دشمن سخن بگویند» (صالح السلطان، ۱۳۹۰: ۲۳).

۱- مارگرت تاچر، نخست‌وزیر پیشین انگلیس این تبلیغات مجانی را اکسپژن مورد نیاز تروریسم که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد، می‌خواند چون معتقد بود که پوشش خبری رویداد تروریستی برای گردانندگان آن دستاوردهای تاکتیکی و راهبردی به ارمغان می‌آورد.

2- socio-demographic

چار چوب نظری:

احساس امنیت: محققین سه رویکرد نظری عمده را در تجزیه و تحلیل و علت‌یابی پدیده احساس امنیت از یکدیگر متمایز کرده‌اند. اولین آن‌ها با عنوان «آسیب‌پذیری» اعم از آسیب‌پذیری‌های فیزیکی، روان‌شناختی و اقتصادی شناخته می‌شود. رویکرد دوم، عنوان «تجربه جرم» اعم از مستقیم (به‌عنوان قربانی) و غیرمستقیم (از طریق دوستان، تماس‌های اجتماعی و یا رسانه) را با خود دارد و رویکرد سوم با عنوان «بوم‌شناسی اجتماعی» بر محیط اجتماعی و فیزیکی به‌عنوان منابع احتمالی احساس ناامنی (مانند تأکید بر آشفتگی‌های فیزیکی و فقدان انسجام اجتماعی به‌عنوان منبع احساس ترس و ناامنی) متمرکز است (بیات، ۱۳۹۶: ۳۳۳).

• اولین رویکرد که در واقع، نگاهی «جامعه-جمعیت‌شناسانه» دارد، از آن محققانی همچون مکینتایر (1967)، باکس، هیل و اندروز (1988) است. این محققین معمولاً در مطالعات خود بر عواملی همچون جنسیت، سن و موقعیت اجتماعی-اقتصادی تأکید کرده‌اند. در این رویکرد آسیب-پذیری برای انسان‌ها در شرایطی قابل تصور است که آن‌ها از حیث ویژگی‌های فردی و اجتماعی فاقد امکان دفاع مؤثر باشند. این تصور عمدتاً شامل حوزه‌های فردی، اجتماعی و موقعیتی است و به متغیرهایی چون جنس، سن، موقعیت اقتصادی-اجتماعی و جنبه‌های موقعیتی قرار می‌گیرد (همان: ۳۳۴).

از منظر این رویکرد، احساس امنیت اگرچه یک ویژگی فردی است ولی تحت تأثیر زیست‌جهان اجتماعی است و ترکیب این دو حوزه واجد احساسی است که بسته به این که فرد از حیث ویژگی‌های جمعیت-جامعه‌شناسانه در چه جایگاهی قرار دارد، نوع و کیفیت احساس امنیت متفاوت می‌باشد.

• رویکرد نظری دوم بر این اصل استوار است که احساس ناامنی محصول «تجربه‌های ناامنی» یعنی مواجهه شخصی با جرم و یا مطلع شدن از آن، به‌وسیله شنیده‌ها، اعم از تماس با دیگران و یا رسانه‌های همگانی است.

از میان «تجربه‌های ناامنی» تأثیر بزه‌دیدگی مستقیم یا غیرمستقیم و استفاده از رسانه‌ها مهم‌ترین متغیرهای مورد استفاده در تحقیقات هستند. برخی محققان در تحقیقات تجربی خود این رابطه را نشان داده‌اند (skogan:1987). شواهدی وجود دارد که تجربه بزه‌دیدگی مستقیم با نگرانی درباره

انواع معینی از «نگرانی» درباره جرم و ناامنی معینی ارتباط دارد. البته به نظر می‌رسد که چنین تجربه‌هایی بخش کوچکی از یک تبیین نیرومند از احساس ناامنی را تشکیل دهد.

در این رویکرد، برداشت و ادراک افراد از میزان آسیب‌پذیری در برابر قربانی شدن عامل اصلی ترس از جرم است. به عبارت دیگر آن‌هایی که خود را نسبت به دیگران آسیب‌پذیرتر تصور می‌کنند احساس ناامنی بیشتری دارند. ترس از قربانی شدن سه بعد دارد: وجود ریسک، پیش‌بینی پیامدهای آسیب‌پذیری و فقدان کنترل. هر سه عامل منجر به تولید ترس می‌شوند (بیات، ۱۳۹۶: ۳۳۵).

این رویکرد بر «بزرگ‌نمایی» یا برجسته‌سازی خطر و در معرض جرم واقع شدن به‌عنوان یکی از بسترهای توسعه احساس ناامنی تأکید می‌نماید. تیلر و هیل این پدیده را به‌عنوان بزرگ‌نمایی جرم توسط رسانه‌ها تعریف کرده‌اند: فرآیندی که در محیط زندگی انسان‌ها به گونه‌ای عمل می‌کند که تأثیرات ترسناک رویدادهای مجرمانه را انتشار می‌دهد. محققین بر این اعتقاد هستند که شنیدن اخبار مربوط به رویدادهای ناخوشایند برداشت‌های شخصی از خطر را تحریک می‌کند و در این بین تأثیر رسانه‌های همگانی بر احساس ناامنی را باید در این واقعیت جستجو کرد که رسانه‌ها تصاویر به‌شدت ترسناک و دراماتیکی از پدیده‌های ناامنی را پخش می‌کنند، به‌گونه‌ای احساس ربط شخصی با افراد پیدا می‌کند. (winkel&vrij:1990)

رسانه‌های همگانی بر مبنای رویکرد بزرگ‌نمایی پرداختن به اخبار و جزئیات جرائم و جنایات در سطح جامعه و با فضا‌سازی‌های رسانه‌ای بر افکار عمومی تأثیر گذاشته و احساس احتمال قربانی شدن و بر این مبنای احساس ناامنی را در افراد به وجود می‌آورند.

• در رویکرد نظری سوم که گاه با عنوان رویکرد «بوم‌شناختی» و عمدتاً با عنوان رویکرد «اجتماعی» خوانده می‌شود؛ تلاش بر این است که بین احساس فردی و متغیرهای زمینه‌ای مانند شهرنشینی، زندگی اجتماعی، سرمایه اجتماعی و آشفستگی مدنی ارتباط برقرار شود. برخی از مطالعات انجام شده در این رویکرد تلاش کرده‌اند، نشان دهند که بین برخی متغیرهای اجتماعی چون سرمایه اجتماعی، سطح روابط اجتماعی، نحوه زندگی، سبک زندگی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و... و احساس ناامنی رابطه وجود دارد. از جمله می‌توان به این ایده اشاره کرد که علائم حاکی از انحطاط اجتماعی و فیزیکی روابط در محله‌ها و ضعف کنترل‌های اجتماعی می‌تواند برداشت عمومی از خطر جرم و ناامنی را تحت تأثیر قرار دهد. بی‌نظمی می‌تواند به‌عنوان جنبه‌ای

از محيط اجتماعي و فيزيكي، اين معنا را براي مشاهده گر تداعي كند كه اولاً در محيط اجتماعي بر روي افراد كنترل و نظارت وجود ندارد و ثانياً ارزش ها و انگيزه هاي ساير شركاى فضاى اجتماعي مورد مشاهده، دچار انحطاط است. از نظر محققيني همچون فرارو، آشفته گي مدني به معنای آن است كه استانداردهاى اجتماعي در سطح پاييني قرار دارد و به نوبه خود اين علامت را تداعي مي كند كه ارزش ها و هنجارهاي مورد پذيرش عرفي تحليل رفته است (بيات، ۱۳۹۶: ۳۳۶).

تروريسم:

براي تبين نظري تروريسم در اين تحقيق از يك سو بر نظريه جامع نگر مقام معظم رهبري (مدظله العالي) تمرکز شده است كه در تبين تروريسم به تمام ابعاد و اجزاء و عناصر آن توجه دارند و از تقليل گرايي بسياري از نظريه ها پرهيز دارند. از سويي ديگر با توجه به كم رمق بودن نظريه هاي سنتي در تحليل پديده تروريسم از نظريه جديد و پست مدرن استفاده شده است كه توسط كساني چون ديويد كمبل^۱، والتر لكوير^۲ و راپاپورت^۳ ارائه شده است.

از نظر مقام معظم رهبري (مدظله العالي) «تروريسم پديده اي زشت و وحشتناك است و جمهوري اسلامي ايران از سال ها قبل اين پديده دهشتناك را با تمام وجود حس کرده است، بنا بر اين مبارزه با تروريسم را ضروري و مهم مي داند» (امام خامنه اي (مدظله العالي): ۱۳۸۳/۴/۲۲).

البته ايشان تروريسم را فقط به مظاهر فردي و اقدامات برخي گروه ها تقليل ن داده و اعتقاد دارند كه تروريسم فقط به معنای اقدامات تروريستي گروه هاي غير رسمي نيست، بلكه كشتارهاي دسته جمعي مردم به دست برخي دولت ها مانند حمله سعودي به مردم در مجلس عزاداري در يمن با صدها كشته و زخمي نيز بدترين نوع تروريسم است (امام خامنه اي (مدظله العالي): ۱۳۹۵/۸/۵).

در يك بيان مختصر از معظم له «تروريسم به مفهوم اقدامي است كه يك مجموعه، سازمان و يا دولتي بخواهد كار خود را با ايجاد ترور، وحشت، قتل و ناامني به پيش برد و جنايتي كه منافقين روسياه در حرم مطهر علي بن موسي الرضا (ع) مقدس ترين مكان مذهبي ايران انجام دادند، مظهر زشت ترين نوع تروريسم محسوب مي شود» (امام خامنه اي (مدظله العالي): ۱۳۷۳/۴/۲۹).

---

1 - Feraro
2- david kambel
3- Walter Laqueur
4- Rapoport

والتر لکویر و دیدید کمبل نیز مهم‌ترین محورهای تروریسم جدید را به شکل زیر برمی‌شمارند:

۱- تروریسم جدید ریشه در ایدئولوژی‌های مذهبی دارد. وی می‌نویسد هرچند بنیادگرایی اسلامی در این زمینه برجسته بوده است، اما تنها منشأ مذهبی این نوع نبوده بلکه هر مذهب و عقیده دیگری نیز می‌تواند در این راستا حائز اهمیت باشد.

۲- تروریست‌های جدید به دنبال حملاتی با قربانیان بسیار می‌باشند. این مسئله یکی از نقاط افتراق تروریسم سنتی از جدید است. در تروریسم سنتی تروریست‌ها خواهان آن بودند که تعداد مشاهده‌کنندگان حادثه تروریستی افزایش یابد، درحالی‌که در تروریسم جدید علاوه بر این مسئله خواهان نابودی تعداد زیادی از مردم است. از این رو تروریسم جدید خشن‌ترین شیوه‌ها را برای رسیدن به هدف به کار می‌برد و معمولاً این اقدامات را با انگیزه‌های متافیزیکی انجام داده و نابودی تروریست‌ها نیز در این بین ارزش تلقی می‌شود.

۳- تروریسم جدید به دنبال کسب سلاح‌های کشتارجمعی است. شرایط جدید نظام بین‌الملل به نحوی است که تروریست‌ها می‌توانند به بسیاری از سلاح‌های شیمیایی، بیولوژیک و حتی هسته‌ای دست پیدا کنند و از آن استفاده نمایند دلیل این مسئله قابلیت تخریب و کشتار این سلاح‌ها به نسبت سلاح‌های مرسوم می‌باشد (گوهری مقدم، ۱۳۸۸: ۱۳).

راپاپورت^۱ با ارائه نظریه موجی در رویکرد پست‌مدرنیستی برای تروریسم مدرن یک چرخه تاریخی قائل می‌شود که ویژگی هر چرخه با دوره تاریخی ملازم است. از نظر او اولین موج تروریسم مدرن در قرن ۱۹ و توسط بازیگران غیردولتی اتفاق افتاده است در این مقطع جهان شاهد شکل‌گیری امواج انقلابی، ضد مونارشیستی، آنارشستی خصوصاً در روسیه تزاری و نیز در سراسر اروپا و نهایتاً در آمریکا بوده است.

موج دوم تروریسم متعاقب جریانات ضد استعماری و امپراتوری در دنیا و تلاش برای تعیین حق سرنوشت در کشورهای مختلف به وجود آمده است. پس از انعقاد معاهده ورسای پس از جنگ اول جهانی جنبش‌های مختلفی خصوصاً در اروپا شکل گرفت که عمدتاً اهداف ضد استعماری داشت، در این مقطع تروریسم نیز به‌عنوان یک پدیده همراه این تحولات گردید. بسیاری از اقدامات تروریستی در پاکستان، هند، غنا، نیجریه و... اتفاق افتاد. با این وجود از آنجا

که این اقدامات ضد استعماری در بسیاری موارد ارزشمند تلقی شده و حمایت افکار عمومی جهانی را به همراه داشت این موج از تروریسم مشروع تر تلقی شده و حامیان سیاسی نیز پیدا نمود.

موج سوم تروریسم (دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰) در شرایط رقابت دوران جنگ سرد رخ داد و به نظر راپاپورت جنگ ویتنام مهم‌ترین جریان سیاسی بود که اثر مستقیم بر این موج داشت. همچنین در این مقطع در غرب جریانات آگاهی‌دهنده نسبت به اوضاع جهان سوم نیز رشد پیدا کرد و توده‌های غربی بالاخص جوانان به سرنوشت جهان سوم حساس شدند. در این مقطع جریانات چپ نو به انتقاد از رویکردهای غرب نسبت به مسائل داخلی و بین‌المللی جامعه غربی پرداخته و حرکات تروریستی را منجر شدند. به عقیده راپاپورت موج چهارم تروریسم از ۱۹۷۹ آغاز شده و هنوز ادامه داشته و در حال شدت گرفتن است. راپاپورت این موج را موج مذهبی تروریسم می‌خواند. در این موج تروریسم انتحاری توسعه یافته است (Rapoport, 2004:61).

آنچه در نظریه پست‌مدرن تروریسم قابل توجه است حرکت به سمت تحرکات انتحاری و خشن شدن تروریسم و در نتیجه تأثیر بیش از پیش تروریسم بر امنیت و احساس امنیت عمومی است. با توجه به این‌که تروریسم بنا به تأثیرش بر امنیت وجودی انسان‌ها با هر سه رویکرد احساس امنیت ملازمه قابل توجهی دارد بر این اساس در این تحقیق هر سه حوزه نظری مورد توجه قرار گرفته است.

روش‌شناسی

روش تحقیق حاضر از نوع تحقیق آمیخته است. جامعه آماری شامل کلیه خبرگان امنیتی، انتظامی، نظامی و غیرنظامی و متخصصان امور امنیتی در سطح نیروهای مسلح، کشور و سازمان‌های مرتبط، انتخاب است. روش نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس و تعداد نمونه ۸۸ نفر می‌باشند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که با استفاده از روش اسنادی و مصاحبه تدوین شده است. به منظور بررسی روایی محتوایی ابزار، پرسشنامه در اختیار تعدادی از صاحب‌نظران و متخصصان امر در حوزه موردنظر قرار گرفت و نظر صاحب‌نظران در خصوص روایی آن مثبت بوده است.

۹۸ فصلنامه امنیت ملی، سال هشتم، شماره بیست و نهم، پاییز ۱۳۹۷

میزان پایایی در پژوهش حاضر از طریق ضریب آلفای کرانباخ محاسبه شده است که ضریب آلفای کرانباخ محاسبه شده برای پرسشنامه برابر ۰/۸۰۷ گزارش شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های آماری پژوهش حاضر، از نرم‌افزارهای SPSS(18.0) و Lisrel استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	گویه‌های احساس امنیت
۳٪	۶٪	۳۴٪	۳۱٪	۲۶٪	حق تأمین
۱۵٪	۱۷٪	۱۳٪	۳۵٪	۲۰٪	حق امنیت
۱۱٪	۲۰٪	۳۹٪	۱۹٪	۱۰٪	احساس امنیت در مخاصمات مسلحانه
۱۰٪	۱۰٪	۴۸٪	۱۷٪	۱۵٪	اعتماد به دولت
۶٪	۹٪	۱۱٪	۴۳٪	۳۱٪	حق حیات
۳٪	۱۳٪	۵۱٪	۱۵٪	۱۸٪	احساس امنیت جانی
۶٪	۶٪	۳۳٪	۳۰٪	۲۶٪	احساس امنیت فکری
۲٪	۱۷٪	۲۷٪	۳۴٪	۱۹٪	احساس امنیت خانوادگی
۱۱٪	۹٪	۳۸٪	۲۲٪	۲۰٪	احساس امنیت در محل زندگی
۲۰٪	۳۴٪	۲۴٪	۷٪	۱۵٪	احساس امنیت شغلی
۷٪	۲۳٪	۴۴٪	۱۵٪	۱۱٪	احساس امنیت سرمایه‌گذاری
۱۷٪	۳۶٪	۳۴٪	۷٪	۶٪	احساس امنیت توسعه‌ای
۱۰٪	۱۰٪	۱۸٪	۳۹٪	۲۳٪	اقتدار قضایی
۱۱٪	۱۶٪	۴۹٪	۱۶٪	۸٪	استحکام قوانین
۳٪	۶٪	۲۳٪	۴۱٪	۲۷٪	تسریع در اجرای احکام قضائی
۲٪	۵٪	۲۷	۱۸٪	۴۸٪	کاهش فاصله کشف به وقوع جرائم تروریستی

جدول شماره (۱): نمرات و درصد فراوانی احساس امنیت

در جدول شماره ۱ نمرات توزیع میزان احساس ناامنی به صورت درصد در پنج طیف از خیلی زیاد تا خیلی کم درج شده است که نتیجه آن در سه طیف بالا، متوسط و پایین در جدول شماره ۲ ترکیب شده است.

پایین	متوسط	بالا	سطح
۲۳٪/۵۰	۳۲٪/۰۳	۴۴٪/۴۶	درصد

جدول شماره (۲): نمرات و درصد فراوانی احساس امنیت

♦ تبیین تأثیر تهدیدات تروریستی بر احساس امنیت عمومی ۹۹

با توجه به اطلاعات جدول، مشاهده می‌شود که احساس امنیت از منظر پاسخگویان ۲۳/۵۰ درصد در حد پایین، ۳۲/۰۳ درصد متوسط و ۴۴/۴۶ درصد بالا است.

مؤلفه‌های تهدیدات تروریستی	تعداد	میانگین	میانه	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
شبکه‌های اجتماعی	۸۸	۴,۷۸	۴,۷۲	۰,۳۵	۰,۰۳
رسانه‌های جمعی	۸۸	۴,۳۱	۴,۲۵	۰,۴۶	۰,۰۵
تهدیدات سایبری	۸۸	۴,۵۸	۴,۶۷	۰,۵۵	۰,۰۵

جدول (۳): شاخص‌های توصیفی مؤلفه‌های تهدیدات تروریستی

بر اساس اطلاعات گزارش شده در جدول فوق، از نظر خبرگان میانگین و انحراف استاندارد اهمیت (وزن) عامل شبکه‌های اجتماعی به ترتیب برابر ۴/۷۸ و ۰/۳۵ گزارش شده است. به همین ترتیب، میانگین و انحراف استاندارد اهمیت عامل رسانه‌های جمعی به ترتیب برابر ۴/۳۱ و ۰/۴۶ میانگین و انحراف استاندارد اهمیت عامل تهدیدات فضای سایبری به ترتیب برابر ۴/۵۸ و ۰/۵۵ می‌باشد. بر این اساس، بعد شبکه‌های اجتماعی دارای بیشترین میانگین است.

یافته‌های استنباطی: در این بخش ابتدا ضرایب همبستگی بین ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدات تروریستی محاسبه شده و سپس معنی‌داری ضرایب همبستگی محاسبه شده در جامعه آماری مورد آزمون قرار گرفته است.

عوامل	مؤلفه	همبستگی (R)	ضریب تبیین (R2)	مقدار t	سطح معناداری
شبکه‌های اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل	۰,۹۱	۰,۸۲	۹,۰۲	۰
	شبکه‌های اجتماعی تحت وب	۰,۸۲	۰,۶۷	۱۴,۳۹	۰
رسانه‌های جمعی	دیداری	۰,۶۷	۰,۴۵	۹,۲۳	۰
	شنیداری	۰,۶۸	۰,۴۶	۹,۴۴	۰
	چاپی	۰,۸۷	۰,۷۶	۱۷,۹۰	۰
تهدیدات سایبری	جاسوسی رایانه‌ای	۰,۸۳	۰,۶۹	۱۵,۲۲	۰
	سابوتاژ رایانه	۰,۶۶	۰,۴۴	۲۱,۶۳	۰

جدول (۴): میزان همبستگی مؤلفه‌ها و ابعاد تهدیدات تروریستی و آزمون معناداری

بر اساس نتایج گزارش شده در جدول همبستگی بالا آشکار است که دامنه ضرایب همبستگی از ۰/۵۷ (همبستگی تهدیدات تروریستی فیزیکی با تجزیه‌طلبی) با ضریب تبیین ۳۲ درصد تا ۰/۹۱ (همبستگی شبکه‌های اجتماعی با شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل) با ضریب تبیین ۸۲ درصد

۱۰۰ ♦ فصلنامه امنیت ملی، سال هشتم، شماره بیست و نهم، پاییز ۱۳۹۷

متغیر است. البته باید دانست که این واقعیت در نمونه انتخاب شده رخ داده است و ممکن است در نمونه‌های دیگر شدت همبستگی کم یا زیاد شود. از این رو از مقدار ضریب همبستگی محاسبه شده استفاده کرده و چگونگی کم و کیف این همبستگی را در جامعه آماری با ضریب اطمینان $1-\alpha$ بررسی می‌کنیم.

بنابراین برای آزمون معناداری میزان همبستگی بین هر کدام از ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدات تروریستی از آزمون t با درجات آزادی $n-2$ استفاده شده است. نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که t محاسبه شده برای همبستگی بین تمامی ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدات تروریستی در سطوح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. بدین ترتیب می‌توان انتظار داشت که همبستگی ابعاد و مؤلفه‌های معنادار تهدیدات تروریستی در جامعه مورد نظر نیز در سطح اطمینان مورد نظر معنادار باشد.

تحلیل عاملی! اجرای تحلیل عاملی شرطی دارد و آن بررسی میزان اشتراکات هر کدام از سؤالات با کل پرسشنامه است. در مواقعی که میزان استخراج عوامل در روند اشتراکات بالاتر از ۰/۳۰ شود، می‌توان به تجانس درونی متغیرها یا سازه‌های بنیادی ابزار اندازه‌گیری تأکید داشت. میزان اشتراکات برای هر مؤلفه محاسبه شده است که نتایج آن در جدول زیر مشاهده می‌شود:

اشتراک	ابعاد
۰,۶۶۴	شبکه‌های اجتماعی
۰,۳۹۴	رسانه‌های جمعی
۰,۷۴۲	تهدیدات سایبری

جدول (۵) میزان اشتراک هر کدام از مؤلفه‌ها با کل پرسشنامه

به‌طور کلی نتایج نشان می‌دهد که تمامی مقادیر مرتبط با همبستگی سؤالات با کل آزمون در راستای تحلیل مؤلفه‌های اصلی بالاتر از ۰/۳۵ قرار دارند که نشان از همبستگی بالای بین تک‌تک مؤلفه‌ها با کل آزمون و مناسب بودن آن جهت تحلیل عاملی است. به‌منظور تعیین این‌که آزمون محقق ساخته از چه عواملی تشکیل شده است، ابتدا عوامل اولیه پرسشنامه استخراج می‌گردد.

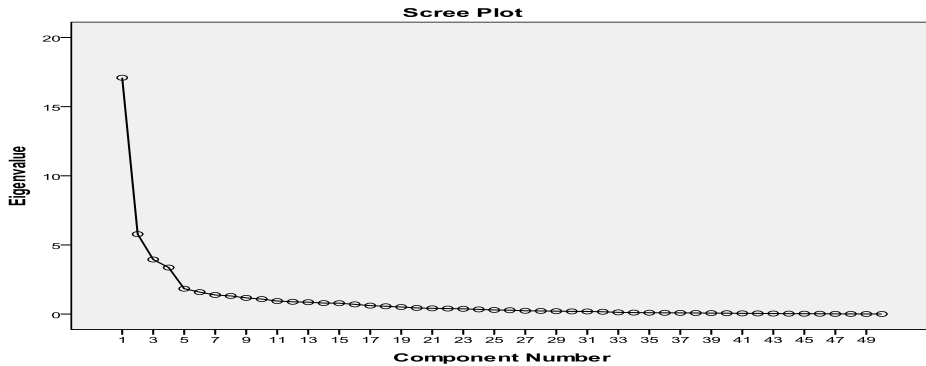
تحلیل عامل تأییدی مؤلفه شبکه‌های اجتماعی: پس از در نظر گرفتن شاخص‌های (شبکه‌های اجتماعی تحت وب و شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل) برای مؤلفه شبکه‌های اجتماعی با استفاده از تکنیک تحلیل عامل تأییدی میزان تجانس و تناسب شاخص‌های مذکور با

این عوامل فوق مورد واکاوی و آنالیز قرار گرفت و با توجه به ساده‌سازی ساختار عاملی و نگه‌داشتن شاخص‌هایی که به لحاظ آماری (آزمون t) معنادار بوده تعداد شاخص‌های مورد تأیید شده برای این عامل به تعداد ۲ شاخص مورد تأیید قرار گرفته است.

تحلیل عامل تأییدی مؤلفه رسانه‌های جمعی: از میان مؤلفه‌های اصلی مورد پژوهش، مؤلفه رسانه‌های جمعی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده تهدیدات تروریستی در فضای مجازی است که دارای سه شاخص (رسانه‌های دیداری، شنیداری و چاپی) است که پس از تحلیل محتوا عوامل فوق مورد واکاوی و آنالیز قرار گرفت و با توجه به ساده‌سازی ساختار عاملی و نگه‌داشتن شاخص‌هایی که به لحاظ آماری (آزمون t) معنادار بوده میزان تجانس و تناسب شاخص‌های با عامل مذکور با استفاده از تکنیک تحلیل عامل تأییدی مورد تأیید قرار گرفت.

تحلیل عامل تأییدی مؤلفه تهدیدات سایبری: پس از در نظر گرفتن شاخص‌های (جاسوس رایانه‌ای و سابوتاژ رایانه) برای مؤلفه تهدیدات سایبری با استفاده از تکنیک تحلیل عامل تأییدی میزان تجانس و تناسب شاخص‌های مذکور با این عوامل فوق مورد واکاوی و آنالیز قرار گرفت و با توجه به ساده‌سازی ساختار عاملی و نگه‌داشتن شاخص‌هایی که به لحاظ آماری (آزمون t) معنادار بوده میزان تجانس و تناسب شاخص‌های با عامل مذکور با استفاده از تکنیک تحلیل عامل تأییدی مورد تأیید قرار گرفت.

تحلیل عامل تأییدی متغیر تهدیدات تروریستی: پس از تأیید عوامل سه‌گانه (شبکه‌های اجتماعی - رسانه‌های جمعی - تهدیدات سایبری) با استفاده از تکنیک تحلیل عامل تأییدی مرتبه دوم مدل مفهومی راهبردی مؤلفه‌های اصلی تشکیل‌دهنده تهدیدات تروریستی با سه عامل مذکور مورد تأیید قرار گرفت. بر پایه ملاک کیسر، عواملی که دارای ارزش ویژه بالاتر از یک هستند می‌توانند به‌عنوان عوامل استخراج شوند، ولی در تحلیل فوق این عامل به لحاظ انسجام عامل‌ها این ملاک بالاتر از دو در نظر گرفته شد و همان‌طور که در جدول نشان داده شده است؛ ۳ عامل دارای ارزش ویژه بیشتر از دو هستند و این ۳ عامل به‌طورکلی ۷۱/۳۰ درصد واریانس کل را تبیین می‌کنند. کتل نشان داده است که در ماتریس‌های بزرگ این راه‌حل تعداد عامل‌ها را به‌شدت بیش برآورد می‌کند و در نتیجه برای استخراج تعداد عوامل باید به مقدار واریانس تبیین شده توسط هر عامل و به‌خصوص نمودار اسکری توجه کرد. به همین جهت نمودار اسکری ترسیم شده است که در ذیل مشاهده می‌گردد:

با دقت در نمودار بالا می‌توان متوجه شد که تنها ۴ عامل از مجموعه عوامل تشکیل‌دهنده پرسشنامه، بالاتر از شیب خط هستند و بقیه عوامل تقریباً در یک محدوده و نزدیک به هم می‌باشند. بنابراین با توجه به نمودار اسکری نیز می‌توان نتیجه گرفت که تعداد ۴ عامل سازنده در ابزار پژوهش حاضر تأکید دارند.

چرخش عامل‌ها: با توجه به داده‌های فوق، چون ماتریس عاملی چرخش نایافته و بارهای عاملی آن، ساختاری بامعنا دست نداد، تصمیم گرفته شد از روش چرخش واریماکس استفاده شود تا هم کشف هیئت کلی مواد پرسشنامه و هم تشخیص ساختار ساده‌تری که نمایشگر خطوط اصلی و نسبتاً روشن برای رسیدن به راه‌حل‌های تأثیرپذیر باشد، امکان‌پذیر باشد. ماتریس عاملی داده‌ها پس از هفت چرخش آزمایشی به بهترین ترکیب ساختار و سؤالات رسیده است که نتایج آن در جدول زیر مشاهده می‌گردد:

مجموع مجذور بارهای چرخش یافته			عوامل
درصد تراکمی	درصد واریانس	کل	
۲۰,۹۵۷	۲۰,۹۵۷	۶,۲۸۷	شبکه‌های اجتماعی
۵۳,۳۶۲	۱۴,۴۴۸	۴,۳۳۴	رسانه‌های جمعی
۷۱,۳۰۹	۷,۱۲۰	۲,۴۴۱	تهدیدات سایبری

جدول (۶) واریانس کل تبیین شده توسط عوامل پس از چرخش برای اهمیت ابعاد تهدیدات تروریستی همان‌طور که مشاهده می‌گردد، ۲۰/۹۵ درصد واریانس کل توسط عامل اول، ۱۴/۴۸ درصد توسط عامل دوم و ۷/۱۲۰ درصد توسط عامل سوم تبیین می‌گردد. در مجموع این سه عامل ۷۱/۳۰۹ درصد واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌نمایند.

♦ تبیین تأثیر تهدیدات تروریستی بر احساس امنیت عمومی ۱۰۳

رگرسیون خطی چند متغیره: به منظور بررسی میزان تأثیرگذاری متغیرهای مستقل بر وابسته و همبستگی بین مجموعه متغیرهای مستقل و وابسته از رگرسیون چند متغیره استفاده می‌کنیم که برای پیش‌بینی تغییرات متغیر احساس امنیت بر اساس تهدیدات تروریستی در قالب ۳ متغیر (متغیر شبکه‌های اجتماعی، تهدیدات سایبری و رسانه‌های جمعی در قالب فضای مجازی) از یک مدل رگرسیونی و روش *Enter* استفاده شده است.

مدل	ضریب همبستگی (R)	مربع ضریب همبستگی	میزان ضریب همبستگی (R) تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
1	۰/۷۱۳	۰/۶۱۸	۰/۶۱۲	۳/۴۷۲۲۲

جدول (۷) خلاصه مدل رگرسیون

جدول بالا خلاصه مدل را نشان می‌دهد. مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۷۱۳ می‌باشد که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل (۳ متغیر در قالب تهدیدات تروریستی) و متغیر وابسته تحقیق (احساس امنیت عمومی) همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد؛ اما مقدار ضریب تعدیل شده (R²) که برابر با ۰/۶۱۲ می‌باشد که نشان می‌دهد ۶۱/۲ درصد از کل تغییرات احساس امنیت عمومی وابسته به متغیر مستقل تحقیق (تهدیدات تروریستی) در قالب ۳ متغیر (شبکه‌های اجتماعی، تهدیدات سایبری و رسانه‌های جمعی) می‌باشد. بنابراین در مجموع می‌توان گفت نزدیک نیمی از واریانس متغیر وابسته (احساس امنیت عمومی) توسط متغیرهای مستقل پیش‌بینی (برآورد) می‌گردد.

مدل	جمع مربعات	درجه آزادی (df)	میانگین مربعات	آزمون (F)	سطح معنی‌داری (sig)
رگرسیون	۲۱۱۱۲/۳۷۷	۵	۳۲۵۴/۷۱۲	۲۱۳/۴۷۸	b./۰۰۰
باقی‌مانده‌ها	۲۲۰۱۴۲/۱۲۲	۸۳	۱۳/۷۴۱		
جمع	۴۳۱۵۳/۴۹۹	۸۸			

جدول (۸) آنالیز واریانس یک‌طرفه

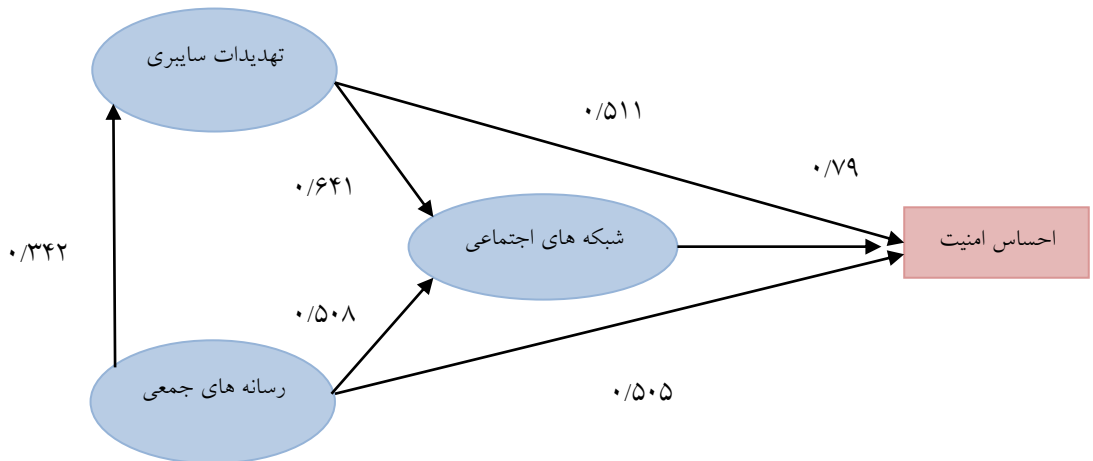
با توجه به معنی‌داری مقدار آزمون *F* (۲۱۳/۴۷۸) در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱، می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق مرکب از ۳ متغیر مستقل و یک متغیر وابسته مدل خوبی

۱۰۴ ♦ فصلنامه امنیت ملی، سال هشتم، شماره بیست و نهم، پاییز ۱۳۹۷ ————— ♦
 بوده و مجموع متغیرهای مستقل در قالب تهدیدات تروریستی قادرند تغییرات احساس امنیت عمومی را تبیین کنند.

تحلیل مسیر: به منظور سنجش کلیه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر وابسته و آزمون مدل مفهومی نسبت به تحلیل مسیر اقدام می‌نماییم. به منظور به دست آوردن تأثیرات کل متغیرهای مستقل بر وابسته باید میزان تأثیر مستقیم و غیرمستقیم هر متغیر مستقل را محاسبه کنیم. بنابراین تأثیرات مستقیم را مشخص می‌کنیم و به منظور به دست آوردن تأثیر غیرمستقیم ابتدا بتای تمامی مسیرهای غیرمستقیم را مشخص و سپس آن‌ها را در هم ضرب نموده و حاصل ضرب مسیرها را باهم جمع می‌نماییم و سپس کل تأثیر غیرمستقیم به دست آمده را با تأثیر مستقیم جمع می‌نماییم. نتایج تحلیل مسیر و اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر متغیر وابسته (احساس امنیت عمومی) به شرح جدول زیر است:

انواع تأثیر			متغیرها
کل	غیرمستقیم	مستقیم	
۰/۷۹۰	-	۰/۷۹۰	شبکه‌های اجتماعی
۰/۹۱۷	۰/۴۰۶	۰/۵۱۱	تهدیدات سایبری
۰/۸۷۸	۰/۳۷۳	۰/۵۰۵	رسانه‌های جمعی

جدول (۱۲) جمع‌بندی نتایج تحلیل مسیر

نمودار مرحله نهایی تحلیل مسیر

نتایج تحلیل مسیر:

با توجه به نتایج به دست آمده موارد زیر را می توان عنوان نمود:
میزان تأثیر کل هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته عبارت است از جمع تأثیرات مستقیم با غیرمستقیم هر متغیر بنابراین:

تأثیر کل متغیر شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی برابر ۰/۷۹۰

تأثیر کل متغیر تهدیدات سایبری بر احساس امنیت عمومی ۰/۹۱۷

و تأثیر کل متغیر رسانه‌های جمعی بر احساس امنیت عمومی ۰/۸۷۸ می باشد.

در بین متغیرهای مستقل بیشترین تأثیر را متغیر شبکه‌های اجتماعی به صورت مستقیم بر احساس امنیت عمومی دارد. همچنین در مجموع تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیر فضای سایبری بیشترین تأثیر را با تأثیر کل ۰/۹۱۷ بر احساس امنیت عمومی دارد.

نتیجه گیری:

پس از تأیید عوامل سه گانه (شبکه‌های اجتماعی - رسانه‌های جمعی - تهدیدات سایبری) با استفاده از تکنیک تحلیل عامل تأییدی مرتبه دوم مؤلفه‌های اصلی تشکیل دهنده تهدیدات تروریستی با ۳ عامل مذکور مورد تأیید قرار گرفت و مؤلفه شبکه‌های اجتماعی با ارزش آماری (۰/۹۵)، مؤلفه تهدیدات سایبری با ارزش آماری (۰/۹۳) و مؤلفه رسانه‌های جمعی با ارزش آماری (۰/۹۳) مورد تأیید قرار گرفتند. همچنین بر اساس نتایج تحلیل عامل تأییدی، ۲۰/۹۵ درصد واریانس کل توسط عامل اول، ۱۴/۴۸ درصد توسط عامل دوم و ۷/۱۲۰ درصد توسط عامل سوم تبیین می گردد. در مجموع این پنج عامل ۷۱/۳۰۹ درصد واریانس کل پرسشنامه را تبیین می نمایند. بر اساس نتایج رگرسیون چند متغیره، مقدار ضریب همبستگی (P) بین متغیرها ۰/۶۱۳ می باشد که نشان می دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل (۳ متغیر در قالب تهدیدات تروریستی) و متغیر وابسته تحقیق (احساس امنیت عمومی) همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد؛ اما مقدار ضریب تعدیل شده (P2) که برابر با ۰/۶۱۲ می باشد که نشان می دهد ۶۱/۲ درصد از کل تغییرات احساس امنیت عمومی وابسته به متغیر مستقل تحقیق (تهدیدات تروریستی) در قالب ۳ متغیر (شبکه‌های اجتماعی، تهدیدات سایبری و رسانه‌های جمعی) می باشد. بنابراین در مجموع می توان گفت بیش از نیمی از واریانس متغیر وابسته (احساس امنیت عمومی) توسط متغیرهای مستقل پیش‌بینی (برآورد) می گردد.

پیشنهادات:

۱. از آنجایی که احساس امنیت یک موضوع روان‌شناختی و جامعه‌شناختی است و با برداشت و پنداشت افراد از وضعیت زیست اجتماعی ارتباط وثیق دارد، لذا شایسته است که با انجام اقدامات در سطوح مختلف از طریق رسانه‌های جمعی و اجتماعی با تزریق واقعیت‌های وجودی جامعه و توان و ظرفیت بالقوه و بالفعل نظام در تأمین امنیت عمومی احساس امنیت بازسازی گردد.
۲. با توجه به نقش شبکه‌های اجتماعی در احساس امنیت در حوزه‌های مختلف و به‌ویژه در حوزه تروریسم ضرورت دارد تا با همفکری و با به کمک گرفتن شبکه‌های اجتماعی تأثیرگذار در فضای روانی و ذهنی جامعه این واقعیت به جامعه منتقل شود که با مشارکت حداکثری افراد، گروه‌ها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی امنیت عمومی و احساس امنیت قابل تأمین است.
۳. با توجه به شرایط امنیتی منطقه و ثبات نسبی و قابل توجه در کشور در مقایسه با همسایگان که به‌صورت مداوم اتفاقات تروریستی بیشتری در آن کشورها به وقوع می‌پیوندد، با انجام اقدامات روانی و بررسی‌های تطبیقی وضعیت کشور با همسایگان نسبت به ارتقای ذهنیت جامعه به نعمت امنیت در کشور زمینه ارتقای احساس امنیت فراهم گردد.
۴. پیشنهاد می‌گردد، نهادهای متولی امور امنیتی در کشور در نیروهای مسلح از جمله نیروی انتظامی، وزارت اطلاعات و ... نسبت به کنترل بیشتر شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل و در اولویت بعدی شبکه‌های اجتماعی تحت وب اقدام نمایند و شبکه‌های ناقص امنیت عمومی را فیلتر و پلیس فتا نسبت به برخورد با عاملین کاهش امنیت عمومی اقدام نمایند.
۵. برخورد با تهدیدات سایبری در دو حوزه جاسوسی اینترنتی و سابوتاژ رایانه‌ای به‌منظور افزایش احساس امنیت عمومی در جامعه در دستور کار نیروهای انتظامی، امنیتی و قضایی در کشور قرار گیرد.
۶. توسط صداوسیما کشور نهادهای ذی‌ربط کنترل بیشتری بر رسانه‌های دیداری، شنیداری و چاپی به‌منظور افزایش احساس امنیت عمومی در کشور قرار گیرد و کنترل برنامه‌های دیداری و شنیداری از رسانه‌های جمعی به لحاظ امنیتی با همکاری وزارت اطلاعات در دستور کار قرار گیرد.

◆ تبیین تأثیر تهدیدات تروریستی بر احساس امنیت عمومی ♦ ۱۰۷

---

۷. نتایج تحقیق انجام شده به مبادی ذی ربط و متولیان امور امنیتی در کشور از جمله وزارت

اطلاعات، نیروی انتظامی و سایر نهادها به منظور بهره برداری ارسال گردد.

۸. همایش راهکارهای ارتقاء احساس امنیت عمومی در کشور به صورت مدون و با همکاری

دانشگاه عالی دفاع ملی و نیروی انتظامی و وزارت اطلاعات کشور به منظور دریافت مقالات

معتبر علمی برگزار گردد.

منابع:

- نهج البلاغه، (۱۳۷۱)، ترجمه محمد دشتی، تهران: نشر جمال.
- حضرت امام خمینی (ره)، بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، *نرم افزار صحیفه نور*.
- حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی)، *نرم افزار حدیث ولایت*.
- اپتر، دیوید و چالرز، اندی، (۱۳۸۰)، *اعتراض سیاسی و تفسیر اجتماعی*، ترجمه محمدرضا سعیدآبادی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- *بوستان ولایت-۲*، (۱۳۸۵)، سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، تهران: انتشارات ایمان.
- پازوکیان، اسداله، (۱۳۸۴)، *ویژگی های پلیس اسلامی از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا*، سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، معاونت سیاسی.
- دوورژه، موریس، (۱۳۸۴)، *اصول علم سیاست*، ترجمه ابوالفضل قاضی، تهران: نشر دادگستر.
- عالم، عبدالرحمن، (۱۳۷۷)، *بنیادهای معلم سیاست*، تهران: نشر نی.
- عساریان نژاد، حسین، (۱۳۹۱)، *تقریرات درسی* (دکترین انتظام امنیت ملی)، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- علی نقی، امیرحسین، *فرهنگ و انسجام اجتماعی*، تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۳.
- کریمی مله، علی، (۱۳۸۰)، *نگاهی به مسائل امنیتی ایران* تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- فیض، سید محمد، (۱۳۸۶)، *اخلاق حرفه ای کارکنان راهور*، معاونت آموزش ناجا.
- عبدی، توحید و جزینی، علیرضا، (۱۳۸۰)، *تحلیلی بر پلیس حرفه ای و مردمی*، فصلنامه دانش انتظامی، سال سوم، شماره ۱، بهار، تهران: طراحان صبا سپهر.
- عبدی، توحید، (۱۳۸۱)، *میزگرد پلیس مطلوب*، فصلنامه دانش انتظامی، سال چهارم، شماره ۲ و ۳، تابستان و پاییز، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- کارن ام. هس ولیندا اس، میلر، (۱۳۸۲)، *پلیس در اجتماع*، راهبردهایی برای قرن بیست و یکم، ترجمه محمدرضا کلهر، انتشارات سروش.
- محمودی جانکی، فیروز، (۱۳۷۶)، *امنیت و ناامنی از دیدگاه سیاست جنایی*، فصلنامه دیدگاه های حقوق، سال چهارم، شماره هشتم.
- نیروی انتظامی *مظهر اقتدار ملی*، (۱۳۸۹)، انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.
- وروایی، اکبر، (۱۳۸۴)، *پلیس جامعه محور* تهران: نشر سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.